

Naissaar

Selle saare nimega peaks kõigepealt tegelema sotsiaalse võrdõiguslikkuse volinik. Õige nimi on ilmselgesti Inimsaar!

Nali naljaks, aga Naissaart nägin ma terve oma lapsepõlve kodurannast, kuid jala sinna sain maha panna alles möödunud suvel, kui looduskaitstjate selts seal oma suurkogu pidas ja Bernhard Schmidt mälestustahvli Tõnu Kaljuste õue kivi külge kinnitas. Varem oli vastav plaat olnud paigutatud Bernhard Schmidt kodumaja seinale, kuid kui nõukogude mereväelased maja “ära kütsid”, siis kadus ka plaat.

Esimesed teated Naissaarest on Taani kuninga Valdemari hindamisraamatus “Liber Censur Daniae” umbes 1250. aasta paiku, kus kirjutatakse kohast nimega “narigeth”, mis asub kusagil “ultra mare estonum” kandis. Järgmine märg on kindlam – Taani kuningas Erik VI Menvedi korraldus Tallinna lähedaste saarte metsakasutuse kohta 17. juunil 1297. Selles mainitakse saari Wlvesöö (Aegna), Blocekarl ja Rughenkarl (praeguseks Paljassaare neemedeks muutunud saared) ja Nargheten, kus keelatakse metsaraiumine. Ja nii see Nargheteni nimi püsib läbi aastasadade, küll veidi muutunult igas allikas, olles ka Nargen ja Nargö, kuid jäädes selgesti äratuntavaks. Eestipärane nimi “Naisaar” ilmub Eberhard Gutsleffil 1732.aastal ja Eesti merekaardil juba Naissaarena 1921.a.

Naissaare nime päritolule on Wieselgren oma raamatus pühendanud 24 lehekülge! Kõiki neid peensusi, kus lapi keele kõrval ka kreeka keel appi kutsutakse, ei saa ma siinkohal ometi ära tuua, kuid kokkuvõtte siiski. Paul Johansen arvas, et kunagi suure katku ajal jäi saarel ellu vaid üks naine ja Marie Under kirjutas sellest lausa kauni ballaadi. Teine seletus on nunnakloostri seotud, kuid ka see ei kannata lähemat arutlust välja. Wieselgren oli veendunud, et Naissaare nime algtüvi on soome-ugri päritolu, mille rootslased ja sakslased omamoodi ümber tegid, vastavalt siis Nargö'ks ja Nargen'iks, mida baltisakslased veel eriti peenelt Narjen'ina hääldasid. Tõepoolest olevat ürgsoome keeles sõna “narki” ja lapi keeles “njarga”, mis pidavat tähendama neeme või poolsaart. Küll on ka saksa keeles sõna “Nehrunge”, mis tähendab kitsast liivasäärt meres, nagu seda on näiteks Kura sääär. Aga kuna igal juhul olid soome-ugrilased siin kaugelt varem oma kannal

kinnitanud kui sakslased, seepärast usun ma Wieselgreni seletust rohkem. Et Narkisaarest sai nii Nargö kui Nargen ja eestlaste mugava keelepruugi tõttu (millises teises keeles saab veel juttu puhuda nii vähe suu lihaseid kasutades!) Narissaar ja sellest Naissaar, on väga ja väga tõepärane. Tõele au andes lisab Wieselgren siiski, et tema arvates võivad olla nii “narki” ja “njarga” kui “Nehrung” kõik ühest ja samast tüvest pärit. Seda kinnitas ka Ida-Preisi õpetlane Neumann, kes väitis, et need sõnad on tulnud meile sanskriti keele kaudu, kus “nara” tähendavat vett! Seega ka Narva ja Narvik on sama päritolu nimed. Mine võta sa kinni!

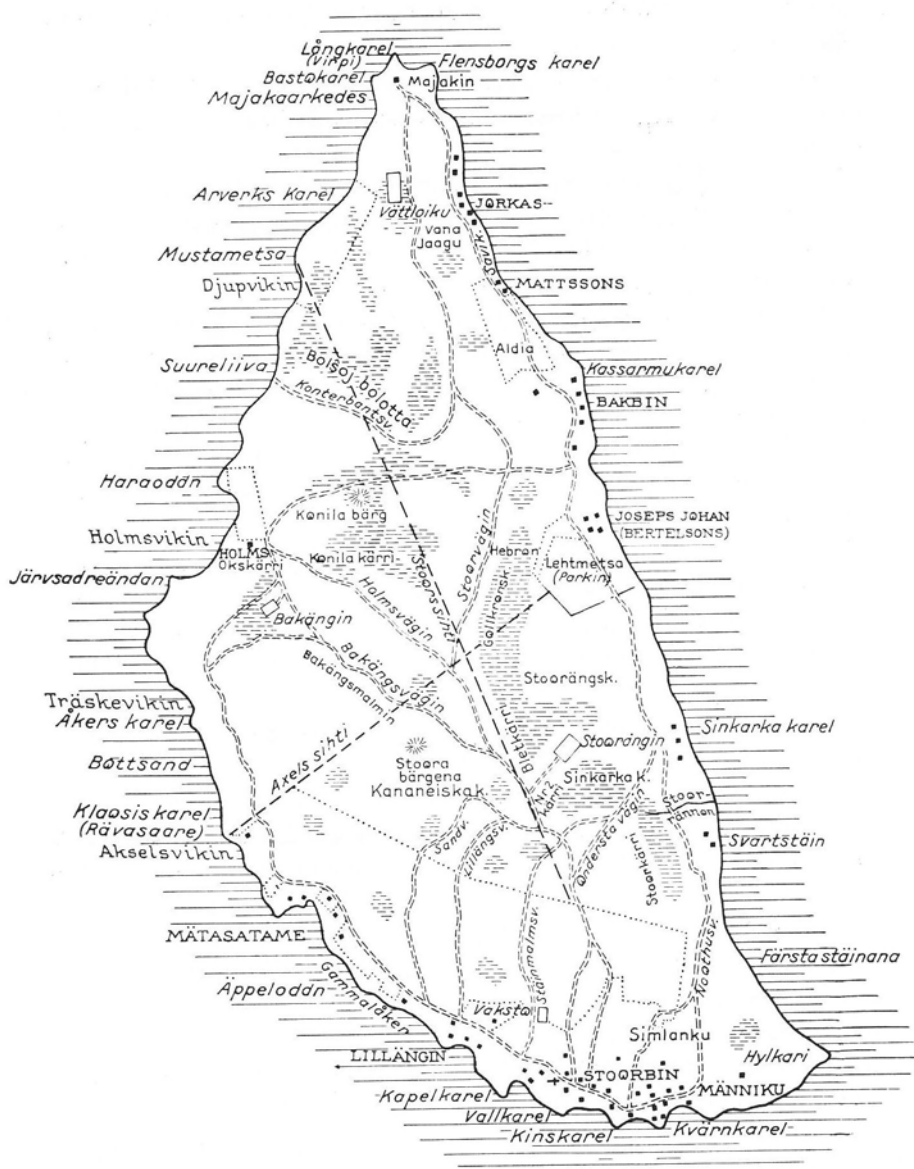
Harju maakonnas on Naissaar kahtlemata kõige rootsipärasem koht üldse. Siin elanud kalurid ja lootsid kõnelesid vabalt rootsi keelt, siin oli rootsikeelne koolgi veel üle-eelmisel sajandil. Algselt seal elanud rootslased segunesid vähehaaval eestlastega ja nagu alati sellistel puhkudel sünnivad sellest teinekord erakordselt andekad inimesed. Nii ka siin – 12. aprillil 1879 sündis saarel Schmidtide peres poiss, kellele pandi nimeks Bernhard Voldemar. Temast sai maailmakuulus optik, kes leiutas uut tüüpi teleskoobi, mille abil pandi alus Universumi paisumise uurimisele.

Ja loomulikult on pea kõik Naissaare kohanimed rootsi päritolu, mis teinekord eesti mõju tõttu kummalisi vorme võtsid, nagu näiteks Hylkarskvasten, mis peaks Hülgekari tähendama. Nime esimene ots on peaaegu eesti keeles, kuid teine pool rootsi keeles, sest “kvasten” on rootsi keeles “tooder”. Karisid ja lahti on Naissaare ümber mitmeid, nagu Kvarnrevet (Veskikari), Valländan (Valliots), Kapellviken (Kabelilaht), Lillängsviken (Väike-heinamaa laht) Gammal-åker rev (Vanapõllu kari), Djupviken (Sügavlaht) jpm. See on kõikidest rannaäärsetest nimedest vaid väike valik. Püüdsin need nimed riigirootsi keeles kirja panna, sest kuidas neid kirjutati ja hääldati enne sõda, ma ei tea.

Naissaarel oli enne sõda mitu küla. Kõige suurem oli vast saare lõunaotsas asuv Storby ehk Suurküla. Nii Storby kõrval asuvaid Männiku küla kui Lillängenit saab tegelikult käsitleda kui Storby osi. Saare edelaossa jääb Mädasadamaküla ja põhjaossa Jurka küla, siis küla asutaja Georg Roseni nime järgi. Tegelikult seda viimast enam Eesti iseseisvusajal üles ei ehitatud, sest militaarsetel kaalutlustel jäi see okastraadi taha. Ka Storby's paiknes patarei ja välismaalasi seepärast Naissaarde ilma tungiva põhjusega ei

tahetud lasta, eriti enne II maailmasõda. Naissaare idaküljele jäi Bakby ehk Lillby ehk Norrby (Taga- ehk Väike- ehk Põhjaküla).

Sellega saab otsa jutusari Viimsi poolsaare rannaküladest. Osaliselt on see sari mõeldud austusavaldusena Per Wieselgrenile, kes oli aastatel 1930-1941 Tartu Ülikooli rootsi keele professor ja kelle raamatule käesolev jutusari toetub. Kirjutasin talle kunagi 70-ndate lõpus, et uurida, kas ta teab midagi lähemat Aksi labürindi kohta. Ei teadnud, aga minu inglisekeelsele kirjale vastas ta eesti keeles Rootsist, Lundi lähedalt. Vanahärra eesti keel oli konarlik, kuid täiesti arusaadav. Ta lahkus meie hulgast 14. veebruaril 1989.

Venemaa kindralstaabi poolt väljaantud Naissaare kaart, mis trükiti umbes 1917.aastal